

CALVIJN EN DE UITVERKIEZING

Predestinatie in de Schrift

De uitverkiezing is een onderdeel van de besluit van de predestinatie. Het woord predestinatie betekent voorbestemming. God heeft van eeuwigheid besloten wat de eeuwige staat zal zijn van alle redelijke schepselen, engelen en mensen. Er zijn ook verkoren en verworpen engelen, de laatsten noemen wij duivelen. We hebben het in deze lezing over de eeuwige bestemming van mensen. Het besluit van de predestinatie valt uiteen in verkiezing en verwerping. Vandaar dat we spreken over een dubbele predestinatie. God heeft van eeuwigheid besloten wat onze eeuwige bestemming zijn zal. Eeuwig wel of eeuwig wee.

In het OT is het volle licht over dit heilgeheim nog niet opgegaan. Toch spreekt ook het OT al op verschillende plaatsen over het boek des levens (Ex.32:32; Ps.69:29; 87:6; Jes.4:3; Dan.12:1). Dit boek heeft allereerst betrekking op Israël, het verkoren verbondsvolk, maar ook verder op de weldaad van het eeuwige leven. We vinden de gedachte van de voorverordening ook al in Spr.16:4; Jes.46:10; Jer.31:3). In het NT gaat het volle licht op. We kunnen denken aan plaatsen waar gesproken wordt over Gods wil de Zijnen het eeuwige leven te geven (Luk.12:32; Rom.8:28 e.v.; Ef.1:4). Daarnaast zijn er de plaatsen die spreken over het boek des levens (Luk.10:20; Filipp.4:3; Hebr.12:23; Openb.3:5; 13:8; 20:12 e.v.). Ook lezen we in het NT over Gods wil zondaren het eeuwige leven te onthouden (Luk.22:22; Rom.9:13 e.v., waar gesproken wordt over “vaten des toorns, tot het verderf toebereid”). Op verschillende manieren geeft het NT uitdrukking aan het eeuwige plan van God ten aanzien van de verkiezing tot zaligheid (Hand.13:48; Rom.8:29; Ef.1:4 e.v.; 2 Thess.2:13). Uit deze Schriftplaatsen wordt duidelijk, dat dit besluit vastligt van “voor de grondlegging der wereld”. K. Dijk merkt hier op: “De veelheid van woorden boodschapt de rijkdom van dit werk Gods naar binnen, want Gods *verkiezing* is zeker en vast in en door Zijn *voornemen*; nauwkeurig bepaald door Zijn *voorkennis*; verordend door Zijn *verordening* en daarin ligt de zekerheid des heils (vgl. Romeinen 8:29 e.v., *de keten des heils*)”. (*Korte Dogmatiek*, blz. 137).

Augustinus over de predestinatie

De uitverkiezing is dus een onderdeel van Gods eeuwig besluit ten aanzien van onze eeuwige bestemming. Over de leer van de uitverkiezing zijn altijd veel misverstanden geweest. Augustinus heeft de uitverkiezing al heel duidelijk geleerd. Hij was ervan overtuigd, dat er een bepaald aantal uitverkorenen is. A.D.R. Polman beschrijft zijn opvatting als volgt: “De predestinatie der heiligen bestaat in de eeuwige voorwetenschap en voorbereiding van Gods genadewerk, waardoor Hij bepaalde personen uit de verdoemde massa (*massa perditionis*) uitverkiest en hen met bepaalde weldaden met onbedrieglijke zekerheid tot het eeuwige leven leidt.” (*Chr. Encyclopedie*, deel I, Kampen 1956, blz. 385). Door de predestinatie weet God vooruit wat Hij Zelf doen zal. De verkiezing Gods is een vrijmachtig besluit. Het getal van de uitverkorenen staat op grond van Gods welbehagen absoluut vast. Augustinus benadrukt, dat de Heere nooit van onrecht beschuldigd kan worden als Hij de één verkiest en de ander verwerpt, omdat alle mensen vanwege de erfzonde de eeuwige verdoemenis hebben verdiend. De verkiezing, aldus Augustinus, rust in Gods predestinatie en welbehagen en niet in vooruitgeziene goede werken. We worden niet verkoren omdat we heilig zijn, maar opdat we heilig zouden zijn (Efez. 1:4). Deze verkiezing geschiedt in Christus, het Hoofd van de uitverkorenen. Het is waar dat Augustinus de predestinatie vaak beperkt tot de verkiezing en de lijn niet doortrekt naar de verwerping, toch kent hij wel degelijk een dubbele predestinatie, tot zaligheid en tot verderf. Hij is daarbij wel van oordeel, dat de predestinatie tot de zaligheid ongelijksoortig is aan die tot het verderf. Bij het eerste gaat het uitsluitend om Gods genadewerk, bij het tweede worden onze zonden in aanmerking genomen.

Aanvankelijk ging hij evenals de meeste kerkvaders uit van de verantwoordelijkheid en vrijheid van de mens. Hij nam het op voor de vrije wil. Schriftstudie echter heeft een wending in zijn opvattingen gegeven. Romeinen 9 is hierbij voor Augustinus van grote betekenis geweest. Daarnaast een Schriftwoord als 1 Kor.4:7: “En wat hebt gij, dat gij niet hebt ontvangen?”). Tegenover Pelagius is hij met kracht gaan verdedigen, dat we aan Gods vrije genade alles te danken hebben. Genade is pas genade als zij uit genade geschonken wordt. De uitverkorenen zijn voorbestemd tot het eeuwige leven. Niemand wordt verlost dan door onverdiende barmhartigheid en niemand wordt veroordeeld dan door eigen schuld. De Heere heeft ons niet verkoren, omdat wij geloven, maar opdat wij geloven en opdat wij heilig en onberispelijk zouden zijn voor Hem.

Calvijn in de lijn van Augustinus

Calvijns predestinatieleer is duidelijk door Augustinus beïnvloed. Dat geldt overigens het geheel van de reformatie. Vrijwel alle reformatoren wisten zich eensgeestes met de kerkvader Augustinus. In Calvijns *Institutie* wordt Augustinus vele malen geciteerd. Selderhuis maakt de opmerking, dat Augustinus in Calvijns werk zoveel voorkomt, dat het lijkt alsof hij bijna niets anders gelezen heeft dan de Bijbel en Augustinus (*Calvijn een mens*, blz. 243). Van 't Spijker noemt de predestinatieleer van Calvijn en van de Reformatie in het algemeen een Augustinusreveil (*Bij Calvijn in de leer*, blz. 155). We zouden ook kunnen spreken van een herleving van de machtige boodschap, die verkondigd werd door de apostel Paulus. In die boodschap wordt alle menselijke wijsheid en gerechtigheid er totaal buiten gezet, maar blijft het wonder over van Goddelijke verkiezing, waardoor het zwakke, het onedele en het verachte verkoren is tot roem van Gods genade alleen.

Calvijn leerde in de lijn van de apostel Paulus en de kerkvader Augustinus zowel de verkiezing als de verwerping. In de leer van de dubbele predestinatie gaat het zowel over de verkiezing als de verwerping. Hij geeft dan de volgende definitie: “De predestinatie noemen wij het eeuwig besluit Gods, waardoor Hij bij Zichzelf heeft vastgesteld, wat Hij wilde, dat van ieder mens zou worden. Want niet allen worden met gelijke conditie geschapen; maar voor sommigen wordt het eeuwige leven, voor anderen de eeuwige verdoemenis voorverordeneerd. Daarom, alnaarmate ieder tot het ene of tot het andere doel geschapen is, zeggen wij dat hij tot het leven of tot de dood gepredestineerd is.” (III, 21, 5). Volgens Calvijn komen we hier in aanraking met grote en moeilijke vraagstukken (III, 21, 1). Al tijdens zijn leven werd Calvijn verweten, dat hij God tot Auteur van de zonde en tot Tiran maakte, door zijn bewering, dat God niet onder gelijke conditie de mensen geschapen heeft. Tegenstanders als Bolsec en Phigius meenden, dat Calvijn met zijn leer God tot Auteur van de zonde maakte, omdat hij alles van God liet afhangen. Hij werd tot bescheidenheid gemaand inzake het besluit van de verwerping. Calvijn werd verweten, dat de leer van de predestinatie, zoals hij die formuleerde, van God een onbarmhartige, onwillekeurige God maakte. Daartegenover handhaafde Calvijn dat Gods soevereine wil de eerste oorzaak van alle dingen is. De verwerping is niet alleen een daad van Gods straffende gerechtigheid, maar ook van Zijn soevereine wil. Hij noemt de predestinatie een huiveringwekkend besluit (*decretum horribile*) (III,23,7).

Hoe moeten wij die uitdrukking plaatsen? Selderhuis heeft dat toegelicht in zijn boek *Calvijn een mens* (blz. 51). Hij wijst erop, dat Calvijn ervan uitging, dat het de mens zelf is die door de zondeval in het paradijs met God heeft gebroken. Daardoor is de mens onder het oordeel gekomen en een verloren mens geworden. Dat geldt dus alle mensen. Maar nu is de Heere, vanuit Zijn verkiezend welbehagen, gekomen met het plan van de verlossing. Dat betekent, dat ieder, die zich door het geloof op Christus leert verlaten, niet zal verderven, maar het eeuwige leven zal hebben. Hoe komt het nu, dat de ene wel gelooft en de andere niet? Dat moet wel teruggaan op een keuze van God, want als het een keuze van de mens zelf zou zijn,

dan zou God afhankelijk zijn van wat mensen doen. Dan zou God geen God meer zijn. Als de keuze helemaal van God afhangt, dan krijgt God alleen de eer en de gelovige alle zekerheid. Uitverkiezing betekent dus, dat de keuze alleen van God afhangt. Dat God besloten heeft niet alle mensen het geloof te geven, betekent dat Hij ook mensen niet verkiest, maar laat onder het oordeel, dat ze zelf door hun zonden over zich gebracht hebben. Dat is de verwerping. En juist met het oog daarop heeft Calvijn gesproken over een *decretum horribile*. Dat heeft in geen enkel opzicht de betekenis van een afschuwelijk besluit, maar wel van een besluit dat een mens met huiver en eerbied vervullen moet voor de hoge God. Een besluit ook, dat een mens nederig maakt.

Verootmoedigend en vertroostend

Het is te begrijpen, dat er altijd veel discussie is geweest over de leer van de uitverkiezing. Immers het wonder van de uitverkiezing bepaalt ons bij het feit, dat niet de mens zelf beslist over zijn zaligheid, maar dat God dat doet. We hebben het als zondaren verdiend, dat de Heere ons voorbijgaat en vanuit onszelf kunnen we geen enkele aanspraak laten gelden op het heil. Dat stuit op ons verzet. De leer van de uitverkiezing houdt ons voor, dat zalig worden enkel en alleen vrije genade is. Door U, door U alleen, om 't eeuwig welbehagen. We moeten ervoor overwonnen worden om te willen leven van genade alleen.

De leer van de uitverkiezing is aan de ene kant diep verootmoedigend, omdat hierin zo duidelijk uitkomt dat ons heil zelfs niet voor het kleinste gedeelte aan onszelf te danken is, maar enkel en alleen aan Gods vrijmachtige genade. Voor Calvijn had predestinatie ook alles te maken met de Bijbelse visie op de mens. De Heere moet de keuze wel maken, want geen mens is daartoe in staat. De mens is “het meest schitterende sieraad op aarde”, maar de zonde heeft alles geruïneerd. Calvijn zegt in dit verband, dat de mens verworden is tot “een rampzalig wezen zonder enige waarde”. En “hoewel de mensen met schitterende gaven toegerust waren, zijn deze toch door de zondeval bedorven en in het niets verdwenen”. De zonde “heeft beslag gelegd op heel de ziel en heel het lichaam”. Er is wel een stuk humaniteit gebleven en we zijn geen dieren geworden, maar in de verhouding tot God is de mens niet meer dan een “religieus bouwval”. Calvijn benadrukt, dat het hart van de mens een afgrond vol verwarring is en dat de menselijke natuur geneigd is tot leugen en ijdelheid. “De mens is zo compleet van Gods gerechtigheid losgeraakt dat heel zijn willen, verlangen en doen goddeloos, onrein en lasterlijk is. Zijn hart is zo van de zonde doortrokken, dat zelfs wat onder de schijn van iets goeds tevoorschijn komt, slechts in huichelarij en bedrog verpakt is.” (*Calvijn een mens*, blz. 248). De mens is volgens Calvijn absoluut niet in staat de goede keus voor God te maken. Als er ooit zaligheid mogelijk is voor die gevallen mens, dan moet het wel helemaal van God vandaan komen. Selderhuis maakt in dit verband de opmerking, dat men dit wel een negatief mensbeeld kan noemen, maar als we erop letten “wat de mens na Calvijn nog allemaal uitgespookt heeft”, we over een reëel mensbeeld moeten spreken. De leer van de predestinatie is dus diep verootmoedigend voor Calvijn. Door die leer wordt de mens op zijn plaats gezet als verloren zondaar voor God, die zichzelf nooit meer tot de zaligheid kan brengen.

De leer van de uitverkiezing is aan de andere kant vol van rijke vertroosting, omdat daarin uitschittert dat onze verlossing onwrikbaar vastligt omdat zij rust op de trouw van de verkiezende God. Calvijn voelde er helemaal niets voor om mensen ook maar de kleinste bijdrage aan hun behoud te laten leveren. Dat maakte immers dat behoud alleen maar onzeker, en onzekerheid was er al zoveel in de tijd van Calvijn. Het was Calvijns verwijt aan Rome, dat men daar de mensen angstig en onzeker maakte. Want als men zelf ook maar het kleinste aan het behoud moet bijdragen, dan moet men zijn leven lang bang zijn, dat dit kleinste tekort schiet. Daartegenover biedt de leer van de predestinatie zekerheid en troost. Want nu hangt het alleen van God af. Die leer geeft ook rust in een rusteloze wereld. Want dat was de wereld

van Calvijns dagen. Het was een tijd van onrust, van geloofsvervolging en van vluchtelingen. Geen wonder dat Calvijn, die zelf ook vluchteling was, er steeds weer de nadruk op heeft gelegd, dat dit leven een voortdurend onderweg zijn is, dat Gods kinderen pelgrims zijn naar een beter vaderland. En de leer van de predestinatie hield die pelgrims voor, dat God alles in Zijn handen houdt en het nooit uit handen geeft. Hij houdt ook de Zijnen in Zijn handen en Hij zal Zijn doel zeker bereiken. Dat geeft wonderlijke rust in alle onrust. Toen en nu! Daarbij was het voor Calvijn het belangrijkste, dat deze leer God allen de eer geeft. Want als er voor de zaligheid ook maar iets van de mens in aanmerking komt, dan zou dat hoe dan ook ten koste gaan van Gods eer. De predestinatie geeft God alle eer van de zaligheid. Dat was voor Calvijn het hoofdpunt. Daarom wilde hij dat die leer ook gepreekt zou worden, “ten eerste om God te verheerlijken zoals Hij dat ook verdient, ten tweede om ons van ons heil te verzekeren, zodat wij God met alle vrijmoedigheid als onze Vader aanroepen. Wee ons, als wij aan deze twee stukken niet vasthouden, want dan zal er geen geloof en ook geen godsdienst meer zijn. Je kunt dan nog wel over God praten, maar het zal alleen nog maar leugen zijn.” (*Calvijn een mens*, blz. 245).

In de *Institutie*

B. Wentsel wijst erop, dat bij Calvijn de predestinatie niet het leerstuk is, dat alle andere leeraspecten overheerst (*Dogmatiek*, deel 2, blz. 189). Ook Van 't Spijker meent, dat men de zaak overtrekt wanneer gezegd wordt, dat het leerstuk van de predestinatie het hart van Calvijns theologie vormt. “Het hart van zijn belijdenis is te vinden in de persoon, in het werk van Christus en in de gemeenschap met Hem. Zo alleen komt de verkiezing op een juiste plaats ten opzichte van de voorzienigheid, die haar centrum hier vindt; in de opvatting van het geloof, dat te herleiden is tot de genade van de verkiezende God; in de opvatting van de rechtvaardiging, waarvan de verkiezing de bekroning is en tegelijk de garantie van haar gratuiteit; van de kerk, omdat zij te herleiden is tot Gods roeping die in vrijheid geschiedt.” (*Teksten uit de INSTITUTIE van Johannes Calvijn*, blz. 168).

Calvijn gaat in de *Institutie* uit van het gegeven, dat de prediking niet tot alle mensen zonder onderscheid komt, en dat degenen die het Evangelie horen er niet op dezelfde manier op reageren. Sommigen geloven en anderen niet. Daarin openbaart zich de hoogheid van Gods oordeel. Achter dit alles zien wij de verkiezende God (III, 21, 1).

In de eerste editie van de *Institutie* (1536) behandelde Calvijn de uitverkiezing bij de leer van de kerk. Van 't Spijker wijst erop, dat Calvijns leer van de verkiezing altijd het karakter heeft behouden, dat haar vanaf de eerste uitgave van de *Institutie* heeft gekenmerkt. Selderhuis maakt in het *Calvijn Handboek* (blz. 235) de volgende opmerking: “Calvijns predestinatieleer is in deze *Institutie* al in de kern aanwezig en zal in latere edities geen verandering maar slechts uitwerking ondergaan.” Dat specifieke karakter van Calvijns verkiezingsleer lag in de directe relatie tussen kerk en verkiezing. Niet anders is het bij onze Heidelbergse Catechismus, waar van de kerk gezegd wordt, dat zij is een gemeente, vergaderd door Christus, uitverkoren tot het eeuwige leven (Zondag 21). In de *Institutie* van 1536 ziet Calvijn de kerk als het geheel van alle uitverkorenen, door God als een eenheid gekend. Die kerk is heilig, “omdat allen die door de eeuwige voorzienigheid van God uitverkoren zijn, om tot leden van de kerk samengevoegd te worden, door de Heere geheiligd worden.” (*Institutie* 1536). Al in 1536 waarschuwt Calvijn ervoor om de verborgen wijsheid van God in de verkiezing te onderzoeken. Een mens komt alleen tot zekerheid van zijn verkiezing door het geloof in de belofte Gods, dat God diegenen als Zijn kinderen erkent, die Zijn Zoon hebben aangenomen. Wie hoger zou willen doordringen, roept Gods toorn over zich af.

In de tweede editie van de *Institutie* (1539) heeft Calvijn het belangrijkste van de leer van de verkiezing, zoals hij die vond in de Schrift, onder woorden gebracht. In deze tweede editie behandelde hij de verkiezing in nauw verband met de leer van de voorzienigheid. Het is te

begrijpen waarom. Want als de Heere alles door Zijn voorzienigheid leidt en bestuurt, dan geldt dat zeker de zaligheid van Gods kinderen. Gods verkiezing wordt zichtbaar in de innerlijke roeping en de rechtvaardiging. Waar het Evangelie kracht doet en zondaren geroepen worden uit de duisternis tot Gods wonderbaar licht, daar wordt de vrucht van de verkiezing zichtbaar. Deze lijn vinden we steeds weer in Calvijns verkiezingsleer. God verkiest van eeuwigheid. In dat opzicht gaat de verkiezing aan alles vooraf. Maar de verwerkelijking ervan vindt plaats in de tijd als de vruchten van de verkiezing zichtbaar worden in het leven van zondaren zoals de roeping, het geloof, de rechtvaardiging en de heiliging. Dit “achteraf” (*aposteriori*) is kenmerkend voor Calvijn.

Daarom is het te begrijpen, dat in de laatste editie van de *Institutie* (1559) de leer van de uitverkiezing in het derde boek in vier hoofdstukken aan de orde komt en dan volgend op de uiteenzetting van de leer van de verlossing. Calvijn behandelt dan de predestinatie, nadat hij eerst gesproken heeft over de rechtvaardiging, de christelijke vrijheid en het gebed. Hij stelt dus eerst aan de orde het geloof en de bekering, het christelijke leven en de rechtvaardiging, om pas daarna over de verkiezing te spreken. “Wat nu betreft het feit, dat het verbond des levens niet bij alle mensen zonder onderscheid gepredikt wordt, en bij hen, bij wie het gepredikt wordt, niet op dezelfde wijze of voortdurend plaatsvindt: in dit verschil treedt aan het licht de wonderbare hoogheid van Gods oordeel. Er is geen twijfel dat dit verschil in dienst staat van Gods eeuwige verkiezing.” (III, 21, 1).

De Schrift naspreken

Calvijn heeft als het gaat over de predestinatie altijd weer met klem gewaarschuwd voor speculatie. Als we al speculerend de uitverkiezing willen doordenken komen we, volgens Calvijn, in een doolhof terecht, waar we niet meer uitkomen. Als we de grenzen van Gods Woord overschrijden, dan dwalen we en vallen we. Hij wijst erop, dat het najagen van een andere kennis van de predestinatie dan welke ons in Gods Woord wordt voorgesteld, geen geringere dwaasheid is dan waar iemand wilde gaan waar geen weg is. Hij gebruikt in dit verband ook het voorbeeld van iemand, die in de duisternis meent te kunnen zien. Hij vergelijkt het bij een vallen in een afgrond. Hij waarschuwt tegen nieuwsgierigheid, vermetelheid of onbeschaamdheid, tegen het binnendringen in de verborgenheden van Gods heiligdom.” (III,21,1). “Niet naspeuren wat de Heere in het verborgene heeft gelaten en niet veronachtzamen wat Hij aan de dag heeft gebracht.” (III,21,4). Daarom merkt Calvijn aan de andere kant op, dat we niet onbesproken mogen laten wat de Schrift zegt. De Schrift is immers de school van de Heilige Geest. “Laat ons, zeg ik, aan een christen toestaan voor alle woorden Gods, die tot hem gericht worden, zijn hart en oren te openen.” (III, 21, 1-3). Als onze Dordtse Leerregels zeggen (I,14), dat de leer van de Goddelijke verkiezing ook heden ten dage in Gods kerk uiteengezet moet worden tot eer van Gods heilige Naam en tot een krachtige troost voor Zijn volk, dan is dat helemaal in de lijn van Calvijn. Als we daarbij dan maar niet de grenzen, die de Schrift zelf stelt, overschrijden en in speculatie vervallen. Calvijn beroept zich in dit verband op verschillende plaatsen uit de Schrift. Heel belangrijk is voor hem Romeinen 9 tot 11. In zijn commentaar op de Brief aan de Romeinen (1539) vinden we de grondlijnen van zijn leer over de uitverkiezing. Regelmatig haalt hij hier Augustinus aan. Calvijn is er diep van overtuigd, dat hij de leer van de Schrift weergeeft. Hij legt Rom.9-11 niet heilshistorisch uit alsof het hier alleen maar zou gaan over de plaats van Israel en de volken in de heilsgeschiedenis. Hij legt dit Schriftgedeelte met Augustinus predestinatieans uit, waarbij de verkiezing de bron is van de eeuwige zaligheid. In Rom.9:11 gaat het over het verkiezend voornemen van God. Daar maakt Paulus duidelijk dat het eerste en het laatste woord alleen is aan Gods genade. Gods genade is soevereine genade. De beslissing over onze zaligheid ligt in Gods handen. Hem alleen komt alle eer toe. De apostel maakt dit duidelijk door te wijzen op Jakob en Ezau. Jakob heb Ik liefgehad en Ezau heb Ik gehaat. Als we

zouden denken dat het hier alleen maar gaat over de tijdelijke en historische plaats van een volk, doen we tekort aan de kern van dit gedeelte van de Romeinenbrief, namelijk het al of niet deel hebben aan het heil in Christus. God is vrij Zich te ontfermen over wie Hij wil (Rom. 9:14-18). Hij is de Pottenbakker en wij zijn maar leem en de Pottenbakker heeft recht om met het leem te doen wat Hij wil en niemand heeft het recht Hem ter verantwoording te roepen. In zijn *Commentaar op de Brief aan de Romeinen* schrijft Calvijn het volgende: “Het is stellig waar, dat de naaste oorzaak der verwerping hierin gelegen is, dat wij allen in Adam vervloekt zijn geworden. Opdat wij echter leren uitsluitend in Gods welbehagen alleen te rusten, wil Paulus ons van de overweging hiervan zolang afhouden, totdat hij deze leer heeft vastgesteld, dat God in Zijn wilsbeschikking een genoegzaam rechtvaardige grond heeft om te verkiezen en te verwerpen.” (bij Rom.9:11).

Een dubbele predestinatie

Door zijn polemiek met andersdenkenden heeft Calvijn zich genoodzaakt gevoeld diep in te gaan op het besluit van God mensen te verwerpen. Hij benadrukt echter dat het er vooral om gaat dat de leer van de dubbele predestinatie ons ertoe brengt om in onze verkiezing Gods onverdiende barmhartigheid te zien en Zijn onbegrijpelijke genade.

In onze gereformeerde traditie worden verkiezing (*electio*) en verwerping (*reprobatio*) vaak in een adem genoemd als de twee delen van het eeuwige besluit van God. Is de verwerping de exacte keerzijde van de verkiezing? Bij sommige uitspraken van Calvijn kan men aan een parallellie denken (III, 21, 5 en 7). In het *Besluit* van de DL wordt daartegen echter gewaarschuwd. De verwerping is immers niet op dezelfde wijze de oorzaak van de ongelovigheid en de goddeloosheid, als de verkiezing de bron en oorzaak van het geloof en de goede werken is. Verkiezing en verwerping mogen niet gecoördineerd worden alsof ze de exacte keerzijde van elkaar zouden vormen. De Heere heeft immers een welbehagen in de bekering van zondaren en niet in het verzet en de ondergang van zondaren (Ezech. 33). De Heere is wel de Auteur van het geloof en de liefde, maar niet van het ongeloof en de vijandschap. De beslissing van God om het geloof te geven (de predestinatie tot het leven) mag daarom niet gecoördineerd worden met het besluit verharde zondaren te verwerpen. Er zijn ook uitspraken van Calvijn, die in die lijn liggen. Ook volgens Calvijn zijn verkiezing en verwerping niet gelijkwaardig van karakter, maar beide gaan ze wel terug op Gods wil of welbehagen. De Heere verkiest niet op grond van vooruitgezien geloof, maar enkel om Zijn welbehagen. “Indien wij dus geen reden kunnen aanwijzen, waarom Hij de Zijnen barmhartigheid waardig keurt, dan omdat het hem zo behaagt, zullen wij ook van de verwerping van anderen geen andere reden hebben dan Zijn wil.” (III, 22,11). Dat lijkt inderdaad op een exacte parallellie, maar zo heeft Calvijn het niet bedoeld. Dat is heel duidelijk in zijn commentaar op Rom.9:11, waar hij zegt, dat Ezaü met recht verworpen is geweest, omdat hij van nature een kind des toorns was. Calvijn zegt daar verder, zoals we al eerder zagen, dat de naaste oorzaak van de verwerping is, dat wij allen in Adam vervloekt zijn.

Als we willen weten hoe Calvijn over de verkiezing en verwerping dacht, kunnen we denken aan art.16 NGB. Dit artikel lijkt sterk op het overeenkomstige artikel van de Franse geloofsbelijdenis (1559), die voor het grootste deel rechtstreeks afkomstig is van Calvijn.

Verkoren in Christus

Voor Calvijn is ook een Schriftplaats als Ef.1:4 van groot belang, waar het gaat over een uitverkoren zijn in Christus van voor de grondlegging der wereld. De verkiezing in Christus betekent, dat die verkiezing enkel en alleen genade is en dat het geloof in Christus de weg is om tot zekerheid van onze verkiezing te komen. De zekerheid van de zaligheid is niet anders dan de zekerheid van de eeuwige liefde van Hem, Die ons in Christus heeft verkoren.

Wanneer Paulus spreekt over “in Christus” dan moeten we volgens Calvijn denken aan de gemeenschap met Christus, waarin en waartoe de Zijnen verkoren zijn. Het accentueren van het verkoren zijn in Christus voorkomt dat de uitverkiezing een abstract begrip wordt. Vanuit de Schrift kan men niet over de verkiezing spreken zonder over Christus en Zijn werk te spreken. De belijdenis, dat de Vader ons heeft uitverkoren in Christus voor de grondlegging der wereld, is de belijdenis van Gods eeuwige verkiezende liefde. Dat is die liefde, die ons in Christus is geopenbaard en die de bron is van alle heil en zaligheid.

We volgen hier even de lijn van Van Genderen in zijn *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek* (Kampen 1992, blz. 217). Als God het besluit van de verkiezing buiten Christus om genomen had, dan zouden we achter Christus moeten teruggaan om zeker te zijn van onze verkiezing. Dat is het laatste wat Calvijn wil. “Ik zend de mensen in geen geval naar Gods verborgen verkiezing om vandaar hun heil begerig te verwachten, maar ik beveel ze rechtstreeks naar Christus te gaan, in Wie ons het heil is voorgesteld, dat anders in God verborgen zou blijven.” Keer op keer benadrukt Calvijn de beslissende betekenis van het verkoren zijn in Christus. Deze naam, zo zegt hij, sluit elke verdienste uit (comm.Ef.1:4). En dat die verkiezing in Christus enkel genade is wordt bevestigd door de woorden “voor de grondlegging der wereld”, die de apostel gebruikt. De verkiezing is er dus, voordat de wereld er was, voordat wij er waren. Daarom kan de verkiezing onmogelijk gegrond zijn op iets in ons. “Wanneer Paulus leert (Ef.1:4), dat wij in Christus verkoren zijn vóór de schepping der wereld, dan neemt hij ongetwijfeld alle aanzien van onze eigen waardigheid weg.” Het is alsof hij zei, dat de hemelse Vader, aangezien Hij in het gehele nageslacht van Adam niets vond dat zijn verkiezing waard was, Zijn ogen geslagen heeft op Zijn Christus om als uit Zijn lichaam ledematen te verkiezen, die Hij zou aannemen om in het leven te delen (III,22,1). De Heere kon de Zijnen niet anders liefhebben dan in Christus (III,24,5). Zo wordt iedere grond in onszelf weggenomen, maar zo wordt ook aangegeven hoe wij tot de zekerheid van onze verkiezing kunnen komen. In dit verband kunnen we wijzen op die bekende passage van Calvijn: “Indien wij in Hem uitverkoren zijn, zullen wij de zekerheid van onze verkiezing niet in onszelf vinden, en zelfs niet in God de Vader, indien wij ons Hem alleen en zonder de Zoon voorstellen. Christus is dus de spiegel, waarin wij onze verkiezing behoren te aanschouwen en dat ook zonder bedrog mogen doen.” (III,24,5). Calvijn benadrukt dat wij een voldoende duidelijk en vast getuigenis hebben, dat wij in het boek des levens geschreven staan, wanneer we gemeenschap hebben met Christus (III,24,5). De zekerheid van de verkiezing rust in Christus, de spiegel en het onderpand daarvan en in de beloften van het Evangelie. Die zekerheid bereiken we niet door ons buiten de weg te begeven maar door onze ogen op Christus te richten. De Heilige Geest verzegelt de beloften aan het hart. Calvijn zegt ergens, dat wij moeten opklimmen tot het Hoofd, in Wie de hemelse Vader Zijn uitverkorenen met elkaar verenigd en door een onlosmakelijke band met Zich verbonden heeft (III,21,7).

Calvijn heeft geweten, dat er gelovigen zijn, die aan hun verkiezing twijfelen. Dat is een verschrikkelijke verzoeking van satan. Hij probeert hen te verleiden om er buiten de weg naar te speuren. “Laat dit voor ons de weg van het onderzoek zijn, dat wij beginnen bij Gods roeping en in haar eindigen.” (III,24,4). Behalve de roeping noemt Calvijn ook het geloof, de rechtvaardiging en de heiliging bewijzen van de verkiezing (III, 14, 18 1 en 19). Het is waar, dat het hart van een christen zich geheel richt op de belofte van de onverdiende rechtvaardigheid. “Maar wij verbieden niet, dat hij door de tekenen van Gods goedertierenheid jegens hem dit geloof schraagt en versterkt.”

Verkiezing en Evangelie

Is de leer van de verkiezing een belemmering en beperking voor de prediking van het Evangelie? Kan men Gods genade welmenend aanbieden aan mensen, die niet uitverkoren

zijn? Het lijkt voor sommigen in strijd met elkaar. Luther bracht de uitverkiezing in verband met Gods verborgen wil. Wij hebben ons echter aan de geopenbaarde wil van God te houden. Zijn Woord is betrouwbaar. Calvin zou het niet anders zeggen. Hij heeft in dit verband gewezen op die bekende tekst uit Deut.29:29, waarin we lezen dat de verborgen dingen zijn voor de Heere, onze God, maar de geopenbaarde dingen voor ons en onze kinderen. In zijn polemieken met tegenstanders is hij er dieper op ingegaan.

Calvin heeft zich over de verhouding tussen de verkiezing en de prediking bezonnen onder andere naar aanleiding van de verwijten van sommigen, die meenden, dat de belijdenis van de verkiezing afbreuk zou doen aan de ruime prediking van de genade van God. (*Bij Calvin in de leer*, blz.153-155). Wat is het antwoord van Calvin op dit verwijt? “Sommigen werpen ons tegen, dat God met Zichzelf in strijd zou zijn, wanneer Hij in het algemeen alle mensen tot Zich nodigt, maar slechts weinige uitverkorenen tot Zich toelaat.” De nodiging van het Evangelie, die tot allen uitgaat, zou niet in overeenstemming zijn met de bijzondere genade van de uitverkiezing. Ook zijn vriend Melancton had deze moeite. Hoe is Calvin hiermee omgegaan? Van harte heeft hij de leer van de dubbele predestinatie verdedigd. Maar dat ging bij hem op geen enkele manier ten koste van de prediking van de nodiging van het Evangelie. Calvin benadrukt hoe de Schrift die twee met elkaar in overeenstemming brengt, dat door de uiterlijke prediking allen tot bekering en geloof worden geroepen, terwijl de Heilige Geest, die bekering en geloof werkt, toch niet aan allen gegeven wordt. Met nadruk zegt hij dan dat door de uiterlijke prediking allen tot boetvaardigheid en geloof geroepen worden, terwijl toch niet aan allen de Geest van de bekering en het geloof gegeven wordt. “God verzekert wel dat Hij de bekering wil van allen, en Hij bestemt de vermaningen voor allen gemeenschappelijk; maar toch hangt de uitverkiezing aan de Geest der wedergeboorte.” (III, 3, 21). Daar Gods barmhartigheid door het Evangelie aan allen aangeboden wordt, is het het geloof, dat is Gods verlichting, dat onderscheid maakt tussen vromen en goddelozen. Die verlichting heeft Gods eeuwige verkiezing tot regel (III,24,17).

Dit alles betekent bij Calvin dus niet, dat de prediking van het Evangelie aan allen, ook maar enig voorbehoud zou maken, in die zin dat de nodiging alleen zou uitgaan tot ontdekte zondaren, of tot de uitverkorenen. De verkiezing maakt de prediking van de belofte van het Evangelie op geen enkele manier minder ruim. Daarbij bewerkt de Heere naar Zijn eeuwig voornemen, dat die prediking kracht doet in het hart van de verkorenen. Als er zondaren door middel van die prediking tot geloof komen, is dat het gevolg van Gods eeuwige liefde, die ons in het Evangelie wordt verkondigt. We moeten beginnen met de roeping door het Evangelie. Door middel van de prediking van het Evangelie aan allen werkt God het besluit van Zijn eeuwige verkiezing uit. Gods besluit sluit de middelen om dat besluit te verwerkelijken niet uit, maar in. Als de Dordtse Leerregels spreken over de prediking van de belofte van het Evangelie als het middel waardoor Gods genade zich verwerkelijkt in het leven van zondaren, dan is dat helemaal in overeenstemming met de manier waarop Calvin daarover spreekt in zijn *Institutie*.

Calvin zegt in dit verband: “Omdat niemand uitgesloten wordt van het aanroepen van God, is de deur er zaligheid voor allen geopend. Dan is er niets dat ons kan verhinderen in te gaan dan ons eigen ongelooft.” (comm.Hand.2:21). Juist omdat er een verkiezing is worden allen uitgenodigd tot de rijkdom van Gods genade.

Persoonlijke toespitsing

1. Is de God van de predestinatie geen wrede God? We moeten beginnen bij onze diepe val. We hebben het recht op het leven verbeurd. Daar begint Calvin, daar beginnen de NGB en de DL. Dan alleen wordt de verkiezing een wonder. Waarom worden niet alle mensen verkoren? Paulus wijst in Rom.9 op God als de grote Pottenbakker.

2. Is het aanbod van genade dan wel serieus? We moeten niet alles logisch willen begrijpen. We moeten het eerbiedig naast elkaar laten staan, verkiezing en aanbod. In dit verband mogen we denken aan die bekende tekst uit Deut.29:29 over de verborgen en geopenbaarde dingen. Luther heeft gezegd: “Heel Gods verborgen wil gaat ons niets aan.” Calvijn heeft erop gewezen, dat er geen twee willen in God zijn, maar hoe die verborgen en die geopenbaarde wil van God met elkaar accorderen is voor ons verborgen.

We mogen geen misbruik maken van de leer van de verkiezing en verwerping door zorgeloosheid en valse lijdelijkheid. We moeten de genademiddelen gebruiken. Tientallen plaatsen in de Schrift prediken ons, dat de Heere het gebruik der middelen wil zegenen. In de weg van de prediking van het Evangelie realiseert God het besluit van Zijn verkiezing. Zouden we dan daar niet moeten beginnen? Uiteindelijk geloven we, dat de Heere alles besloten heeft, maar we studeren wel hard om ons tentamen te halen.

3. Kan een mens zeker zijn van zijn verkiezing? Ja, maar niet op de manier van Rome en ook niet buiten Christus om. Nooit mogen we indringen in Gods verborgen raad. We mogen ook nooit met de verkiezing beginnen, Gods kinderen mogen erin eindigen. Met klem waarschuwt Calvijn tegen een willen indringen in Gods verborgen besluit. Christus is de Spiegel van de verkiezing. Von Staupitz wees Luther op de wonden van Christus. We hebben, zo zegt Calvijn, een voldoende en vast getuigenis, dat wij in het boek des levens geschreven staan, wanneer we gemeenschap hebben met Christus. Als de DL spreken over de vruchten van de verkiezing, staat het geloof in Christus voorop.

4. Wat is het nut van de leer van de verkiezing?

- Verootmoediging. Ik was immers niet beter dan die anderen.

- Troost. In de verkiezing ligt de mogelijkheid van zalig worden; was er geen verkiezing, niemand werd zalig. In de verkiezing ligt ook de vastheid van de zaligheid voor het geloof; het ligt vast in God.

- Heiligmaking. De verkiezing is een bijzondere stimulans tot een leven in heiligmaking. Zou het wonder der verkiezing niet nopen tot dankbaarheid?

- Het belangrijkste: in de verkiezing gaat het uiteindelijk om de eer van God. Hier wordt God op het hoogst verheerlijkt en de mens op het diepst vernederd. De eer van God heeft Calvijn het zwaarst gewogen.

Zeist

Ds. J. J. van Ekeveld